

Дяків Х. Ю.,

*доцент кафедри міжкультурної комунікації та перекладу
Львівського національного університету імені Івана Франка*

КОМУНІКАТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕЛЕІНТЕРВ'Ю І КОНВЕРСАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ

Анотація. Статтю присвячено телеінтерв'ю українською та німецькою мовами в YouTube. Виявлено, що їх популярність зумовлена актуальністю обговорюваної теми, релевантністю особистості респондентів, комічністю або недолугістю ситуації або їх комбінацією. Виявлено й проаналізовано структуру і комунікативні девіації в телеінтерв'ю на основі конверсаційного аналізу. Проаналізовано спільні і відмінні особливості телеінтерв'ю на різних рівнях в обох мовах.

Ключові слова: телеінтерв'ю, комунікативна організація, конверсаційний аналіз, комунікативна девіація, українська мова, німецька мова.

Постановка проблеми. Інтерв'ю є об'єктом дослідження у різних галузях знань, однак найбільшої популярності воно здобуло у журналістиці, лінгвістиці, соціології і психології. Інтерв'ю – це журналістський тип тексту, у якому протиставлені питання та відповідь [1, с. 11], найбільш демократична форма викладу (особливо якщо воно відбувається в прямому ефірі). Тут виробничий процес є публічним, настрій та нюанси – з обох сторін – настільки ж помітні, як і невизначеність або спроби ухиляння від відповіді [2, с. 3].

Багато науковців працювали над проблемами підготовки, майстерності запитань, майстерності і психології проведення інтерв'ю. Реальне спілкування, яке присутнє в інтерв'ю, відбувається у взаємодії багатьох чинників, таких як психічні, соціальні, контекстні, ситуаційні, лінгвістичні та часопросторові фактори. Проте така взаємодія не завжди успішна, що призводить до виникнення помилок у спілкуванні, непорозуміння або неправильних тлумачень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комунікативні проблеми, які виникають у ході інтерв'ю, відіграють важливу роль. Над цим питанням частково працювали Дж. Фрідрікс, У. Швінгес і М. Галлер. Останній пропонує можливість виправлення або навіть техніки порятунку інтерв'ю [3]. Це, однак, залежить від того, під яким кутом ці порушення досліджено в інтерв'ю – з позиції інтерв'юера, інтерв'ююваного або громадськості.

У лінгвістиці вже прокладено різні напрями дослідження інтерв'ю: комунікативно-прагматичний (Г. Апалат, О. Саламатіна, U. Britten, C. Fasel, J. Friedrichs, U. Schwinges, M. Haller, A. Klug), функціональний (О. Сушкевич, М. Kött), лінгвокогнітивний (М. Штельмах), структурно-семантичний (С. Швачко), жанрово-стилістичний (М. Штельмах, Н. Гапотченко, Г. Крижанівська), зіставно-контрастивний (О. Борисов, Ю. Кійко, О. Саламатіна, I. Malá), на чому ми детально зупинилися у [4].

Виклад основного матеріалу. Під час аналізу найпопулярніших коротких інтерв'ю українською та німецькою мовами в YouTube у нас виникло питання, чому саме ці чи інші відео мають найбільше переглядів? Відповідно, на основі аналізу понад 200 коротких телеінтерв'ю (по 100 у кожній мові) ми

виявили, що ця популярність зумовлена певними чинниками: 1) актуальністю обговорюваної теми; 2) релевантністю особистості респондентів; 3) комічністю або недолугістю ситуації.

Проте існує значна кількість інтерв'ю, які поєднують у собі перший або другий пункт із третім, або ж усі три. Аналіз саме таких інтерв'ю пропонуємо у цій статті. Тобто робимо акцент на нетипових характеристиках, елементах, поведінці комунікантів і відмінності в очікуваннях у телеінтерв'ю. Мета статті – виявити і проаналізувати структуру телеінтерв'ю українською та німецькою мовами і комунікативні девіації в них.

Для аналізу обрано телеінтерв'ю з футбольними тренерами в українській та німецькій мовах тривалістю до 4 хв. Матеріал дослідження передбачає, що: 1) досліджувані ситуації є установлені формально, у журналістському й інформаційному плані; 2) первинні дані є автентичними, обмеженими у часі і просторі у конкретній минулій ситуації; 3) вторинні дані – це відеофрагмент, де межі встановлює техніка і спосіб зйомки; 4) третинні дані – мінімальний транскрипт із якомога меншою кількістю аналітичних даних у ньому.

З огляду на мету виникає потреба визначення методології дослідження. Серед інших концепцій дослідження комунікації популярними у прагматиці є такі: конверсаційний аналіз (далі – КА), етнографічний аналіз діалогу, тобто метод про суспільно створений порядок в інтеракціях, теорія мовленнєвих актів та аналіз діалогу крізь призму теорії мовленнєвих актів, аналіз імплікатур, функціонально-прагматичний аналіз дискурсу (типовий для німецької лінгвістичної традиції), дослідження усного мовлення, а також різні напрямки дискурс-аналізу [5], як, наприклад, дискурсивна лінгвістика (бере початок із історичної семантики, дискурсивної семантики і лінгвістики тексту), критичний дискурс-аналіз та соціальна семіотика [6, с. 5].

Проте КА є найбільш поширеним для дослідження структур соціальної інтеракції і використання мови в розмові. КА у прагмалінгвістиці, а точніше у дискурсивному аналізі, поширився спершу в англо-, а згодом у німецькомовних лінгвістичних дослідженнях. Визначними представниками КА спочатку стали їхні засновники Г. Сакс, Е. Шеглофф та Г. Джефферсон, в англійських країнах сюди також належать Ч. Гудвін, Дж. Херітедж, А. Померанц і К. Хез. Серед німецькомовних лінгвістів варто назвати П. Ауера, Й. Бергмана і Л. Мондаду, також В. Кальмайєра, Ф. Шутце й А. Демперманна. КА виник у 1960-х рр. у контексті етнометодологічної соціології в США. Первинним інтересом КА був аналіз повсякденних розмов. Одним із основних науково-практичних принципів цього аналізу є транскрибування записаних даних і подальший аналіз стенограми. З 80-х рр. дисципліна розширює інтереси своїх досліджень від повсякденних до інституційних та професійних комунікативних ситуацій. В Україні його лише частково згадують у своїх роботах О. Селіванова, Ф. Бачевич, Н. Неділенко, Н. Бігунова, О. Борисов, А. Кисельова та О. Мраморнова.

КА тісно пов'язаний із інтеракційною лінгвістикою, адже вони полягають в емпіричному дослідженні автентичних мовленнєвих даних у формі діалогів чи полілогу, реконструюють зміст інтеракції і керуються аналізом «зсередини», а не «збоку». Інтеракційна лінгвістика зосереджена радше на суто лінгвістичних дослідженнях, КА ґрунтується на ширшому і більш загальному смислі, як-от: конституювання ролей, імідж, модальність, дійсність, створення нарративних світів, межі інтеракції тощо. У дослідженнях з використанням КА підкреслено, який внесок роблять усі учасники інтеракції для конституювання інтеракційної події у своєму перебігу. Він займається точним до деталей дослідженням аналізу секвенції побутових та інституційних інтеракцій [7].

КА – це індуктивний теоретичний принцип, який базується на доведених даних. Кожна ознака інтеракції аналізується у триаді: Форма – Функція – Контекст [5, с. 23]. Парні секвенції є основним типом висловлювання і перебувають у прагматичному зв'язку (наприклад, питання / відповідь або вітання / привітання) [8, с. 51]. КА передає перспективу одного з учасників інтеракції, має на увазі не спекуляція щодо мотивів та інтенцій учасників інтеракції чи перефразування транскриптів. Важливо показати, на які інтракційні завдання і проблеми, з яким розумінням контексту і партнерської взаємодії орієнтуються учасники спілкування. Тобто потрібно довести, що важливі питання у діалозі для дослідників є впізнаними у процесі інтеракції і самими комунікантами. Отже, КА досліджує орієнтування комунікантів, які проявляються у їх дії. Ці орієнтири не потрібно плутати з намірами і психологічними мотивами чи висловленнями, які виражають самі комуніканти стосовно їх комунікативних дій. КА має на меті аналіз правил, практик і очікуваних структур, які є самостійним рівнем соціальної дійсності. КА методологічно застосовує конституційні ознаки інтеракції, а саме секвенційність, інтерактивність, спрямованість на дію, методичність дій і мультимодальну конституцію. Контекстні знання (етнографічні, соціальні, політичні, біографічні, рамкові умови інтеракції) оцінюються у КА скептично через можливість передчасних висновків. Однак подальше знання контексту необхідне для поглибленого аналізу і відрізнення між інтерпретаціями.

Комунікативні порушення (або невдачі) вважаються характерним явищем спонтанно розмовної мови, але тільки такі, які учасники інтеракції самі розглядають як виправлення. Виправлення порушень якомога швидше виявляється в розмовах. З погляду КА цікавими є не окремі обмовки, а вся послідовність порушення. Вона складається з елементів самого порушення, його ідентифікації, виправлення і ратифікації. Виправлення комунікативного порушення може виконуватися чотирма способами – залежно від того, хто його виправив: 1) виправлення власного порушення, ініційоване самим мовцем; 2) виправлення власного порушення, ініційоване іншим комунікантом; 3) виправлення чужого порушення, ініційоване самим мовцем; 4) виправлення чужого порушення, ініційоване іншим комунікантом [8, с. 59–65].

А. Депперманн визначає такі ознаки бесіди, а відтак і телеінтерв'ю [9, с. 9]: 1) конституційність: бесіда активно продукується її учасниками; 2) процесуальність: бесіда – це часове утворення з послідовності подій; 3) інтерактивність: бесіда складається із зустрічних ходів комунікантів; 4) методичність: комуніканти завжди використовують типові, культурно (більше чи менше) поширені, впізнані і зрозумілі методи для конструювання висловлювань і їх інтерпретації в бесіді; 5) праг-

матизм: учасники переслідують як спільні, так і особисті цілі в розмові, вони опрацьовують проблеми і завдання, які виникають у перебігу розмови.

Особливо важливими у нашому дослідженні вважаємо два останні пункти (методичність і прагматизм). Адже, якщо йдеться про комунікативні девіації, комуніканти використовують менш типові, поширені, впізнані і зрозумілі методи для конструювання висловлювань і їх інтерпретації в бесіді, і визначальними у девіативних ситуаціях є власне особисті цілі в розмові і радше власні сформовані очікування перебігу розмови.

Телеінтерв'ю, як і бесіда, може також розглядатися на різних рівнях [10]: 1) організація бесіди (початок, кінець тощо); 2) предметний рівень (теми, події у формі аргументації, описів, розповідей); 3) діяльнісний рівень (комунікативна мета); 4) соціальний рівень (соціальні позиції і ролі комунікантів, їх ідентифікація); 5) модальність бесіди (відношення до дійсності, емоційні і стилістичні особливості); 6) встановлення взаємності (порозуміння і кооперація) між комунікантами. Ці рівні часто переплітаються, а не є ізольовані. Ця структура формує головну ідею бесіди з її характеристиками. Тому надалі екстраполюємо цю модель на жанр телеінтерв'ю в українській і німецькій мовах, а саме на інтерв'ю Віталія Кварцяного (ліворуч) і Юргена Кльоппа (праворуч), тривалістю 2 хв 07 с і 2 хв 38 с відповідно:

Спершу пропонуємо короткі транскрипти обох відео (жирним позначені питання журналістів):

- **Отож, біля мене головний тренер луцької «Волині» – Віталій Кварцяний. Віталій Володимирович, другий сезон поспіль розпочинає з поразки. Можливо, це має таке оціночне судження, але сьогодні «Волинь» не була схожою на себе. погодитесь?**

- Ничего не могу сказать.
- **Як поясните заміну?**
- Ничего не могу сказать... (довгий емоційний монолог)
- ... я не успокоился. Вы гоните тренеров... (довгий монолог)...
- **Але ж вболівальники хочуть почути думку тренера.**

- Які вболівальники, які? ... (одночасно з наступною реплікою журналіста)
- **...в прямому ефірі...**
- Будет пресконференция ... минут 10, я скажу...
- **Вболівальники, які біля телеекрану.**
- «Привет!» вболівальникам.
- **Завдання на сезон скажете?**
- Завдання? Не знаю завдання ... (довгий емоційний монолог) ...
- **Віталій Володимирович, була інформація про те, що інвестор...**
- Все, спасибо, давай, будь здоров, на пресконференції «Волині».
- **Це був Віталій Володимирович Кварцяний, такий харизматичний, як завжди.**
(<https://www.youtube.com/watch?v=YR5g5CT8s8>)

- **...vor allem den Zuschauern aus dem Raum Gelsenkirchen soll in dieser Sendung Borussia Dortmund sehr kritisch hinterfragt werden ...Jürgen Klopp ist bei mir, der Trainer. ee... Jürgen... kann nicht der Anspruch...wie Borussia Dortmund sein.**

- Jaa...ich habe da meine Probleme, Probleme, Probleme mit Mannschaft. Sie halt sich einfach nicht an die Vorgaben... keine Ahnung, ob ich noch der richtige bin... (langer Monolog)...

- **Das war zwar heute... ...der BVB hat zeitweise wie eine Auswärtsmannschaft gespielt, das kann dem Trainer nicht gefallen haben?!**

- Nee, war sehr... ich sehr laut geworden... das war ganzschnell... Wir haben nur die Spieler... kein Geld... Transfer... weiß auch nicht so genau... (langer Monolog) ratlos.

- **...ein Torwart, derweitüber 29 ist, der Altersdurchschnitt sicher auch ein Problem. Kann sich eine Spitzenmannschaft so was erlauben?**

- Ich war heute da drum... Jaichhabauchdak eine Alternativen... ich kann keinen Feldspielerreinstellen... dem entsprech end müssen wir uns den auch abundzumalschönsaufen...

- **Erhatnachdem 4:0 jubelnd das Torverlassen, sein Toralleinegelassen! ... Spieldamöglicher wise auch die Mannschaft ein bisschen schongegenden Trainer?**

- Möglich, möglich. Ich sage... ich muss mir Bildergucken...

- **Gut. Noch eine kritische Frageüber Ihre Rolle. ... Lothar Sippel... Rein sportlich ist das nichterklärbar. Zwischenmenschlich...ist es?**

- Lothar... wirkennenunsschonlange... hat schonlangegespielt Hessen...

- **Ok. Schönen Dank, trotzdem gute Rückfart!**

- Allesklar. Ciao

(<https://www.youtube.com/watch?v=KaMAKx4vUdY>)

1. Організація бесіди.

Спільним для обох інтерв'ю є те, що вони однаково починаються зі звертання до глядачів і представлення респондента. Також наявні критичні запитання, які драгують респондентів. Отже, структура обох інтерв'ю подібна: вступна частина з представленням і вітанням та основна частина. Однак прощання в українському інтерв'ю (далі – УІ) ініційоване респондентом, а журналіст змушений робити підсумок із нагадуванням, із ким було інтерв'ю, у німецькому інтерв'ю (далі – НІ) першим прощається журналіст, а підсумок відсутній. 15 реплік «питання-відповідь» наявні в УІ, а 12 – в НІ, з урахуванням початкових і завершальних.

Відмінність полягає ще у тому, що в УІ журналіст намагався нагромадити якомога більше запитань і вдавався до перебивання респондента, який не міг подолати емоції. У НІ помітний виважений підхід журналіста, врівноважені відповіді тренера. Насправді ж ці питання були абсолютно недоречними і поставленими для провокування тренера, однак він відповідав із іронією, без жодного натяку на сміх (тоді у команди були значні успіхи, а не невдачі, тому питання журналіста зовсім не мали сенсу, однак це вже додаткові знання контексту, які КА залучає останніми). Це ще одне підтвердження того, що не має значення, як добре заздалегідь журналіст готує свої запитання, інтерв'ю має спонтанний і не завжди передбачуваний характер.

2. Предметний рівень.

Теми в обох телеінтерв'ю подібні: невдала гра команди, вплив тренера на гравців (чому погана гра, чи не потрібно міняти склад, чи вікова категорія відповідна тощо). У НІ присутні питання щодо змови гравців, наявності коштів, в УІ – питання щодо інвестора. Цікавою є невербальна поведінка респондентів (жести і міміка тренера в УІ є емоційними й авторитарними, а в НІ – вдавано безпорадними і засмученими).

3. Діяльнісний рівень.

Безумовно, комунікативна мета в обох випадках – отримати інформацію. Звертаючись до співрозмовника, інтерв'юер також намагається привернути увагу громадськості. Дисонанс особистісних комунікативних смислів журналіста і респондента є причиною непорозуміння в УІ, адже В. Кварцяний наголошує на тому, що в даний час і в даному місці питання журналіста зайві. Награність і спотвореність позитивної ситуації спантеличує безпосередніх глядачів НІ, які не спостерігають за подіями у цьому футбольному клубі (підтвердження цьому можна знайти у численних коментарях глядачів після відео в YouTube) і не розуміють, що такого смішного чи особливого у НІ. Це означає, що девіативність УІ виходить від респондента, а НІ – від глядача.

4. Соціальний рівень.

Соціальні позиції і ролі комунікантів в УІ: журналіст значно молодший від тренера, тому тренер-респондент перебрав на себе авторитарну функцію.

Соціальні позиції і ролі комунікантів у НІ: журналіст і респондент давно знайомі, що свідчить про можливість попереднього обговорення і підігрівання в інтерв'ю.

Це свідчить про асиметричність ситуації в обох інтерв'ю, тобто, що статус, вік, авторитет, ступінь знайомства і зацікавленості, як і риси характеру інтерв'юера, відіграють вагомий роль для ведення комунікації.

5. Модальність бесіди.

В обох інтерв'ю наявні як фактор комунікативного минулого, так і комунікативного майбутнього. Характерними для обох інтерв'ю з футбольними тренерами є як питання щодо минулої групи (успіхи і невдачі), так і плани на майбутнє. Відповідно, минуле пов'язане в обох випадках із негативно оціненою ситуацією, а у разі питання про майбутнє емоції респондентів частково вщухають і наближуються до нейтральних. Емоційні і стилістичні особливості відображені в обох телеінтерв'ю.

6. Встановлення взаємності між комунікантами.

Незважаючи на неприємні запитання журналістів, кооперація виявляється відразу, бо тоді не було б розмови як такої, однак порозуміння з позиції респондента УІ не виявлено, а НІ властиве повне взаєморозуміння, що, власне, і спантеличує глядача, адже відповіді на такі питання вимагають емоційного ставлення, аж до обурення.

Висновки і перспективи дослідження. Загалом дослідження показало, що комунікативна організація телеінтерв'ю українською та німецькою мовами має більше спільних рис, аніж відмінних. Спільною ознакою є наявність нетипових висловлювань респондентів (надмірна емоційність тренера УІ і вдаваний спокій і підігрівання тренера НІ). Проте в УІ наявний частий перехід респондента на російську мову, коли питання журналіста звучать до кінця інтерв'ю українською, побутовий стиль спілкування. У НІ нетиповими є радше спокійні реакції респондента, неправдивість яких може бути зрозумілою лише з фонових знань і пресупозицій. Деятивність простежується з позиції респондента в УІ і з позиції глядача НІ.

Перспективними є дослідження телеінтерв'ю та комунікативних девіацій у них у порівнянні з публіцистичними інтерв'ю, а також із урахуванням різної тематики та респондентів різноманітних сфер діяльності (видатних діячів, зірок, політиків тощо) на матеріалі різних мов.

Література:

1. Fasel C. Erzählende Textsorten. 2011. URL: http://www.journalistenkolleg.de/c/document_library/get_file?uuid=102c1eefd2d5-415e-a56e-84fac3041a2f&groupId=10157.
2. Klug A. Grundlagen der Interviewführung. 2004. URL: http://www.mediensyndikat.de/grafik/material/grundlagen_der_interviewfuehrung.pdf.
3. Haller M. Das Interview. 5. Aufl. Konstanz, München: UVK, 2013. 346 S.
4. Дяків Х. Інтерв'ю як об'єкт філологічних досліджень в Україні: перспективи в девіатології. Іноземна філологія: укр. наук. зб. Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2016. Вип. 129. С. 103–109.
5. Pragmatik Theorien. Analysen im Vergleich. Hrg. Sven Staffeldt. Tübingen: Stauffenburg, 2014. 294 S.
6. Larcher S.B. Linguistische Diskurs Analyse. Ein Lehr- und Arbeitsbuch. Tübingen: Narr, 2015. 256 S.
7. Bergmann J. R. Flüchtigkeit und methodische Fixierung sozialer Wirklichkeit. Aufzeichnungen als Dateninterpretativer Soziologie. Entzauberte Wissenschaft. Zur Relativität und Geltung soziologischer Forschung. Göttingen: Schwartz, 1985. S. 299–320.
8. Gülich E, Mondada L. Konversationsanalyse. Eine Einführung am Beispiel des Französischen. Tübingen: Niemeyer, 2008. Romanistische Arbeitshefte 52. 150 S.

9. Deppermann A. Gespräche analysieren. Qualitative Sozialforschung. Wiesbaden: VS Verlag, 2008. 125 S.
10. Kallmeyer W. Handlungskonstitution im Gespräch. Grammatik. Konversation. Interaktion. Tübingen, 1985. S. 81–123.

Дяків Х. Ю. Коммуникативная организация телеинтервью и разговорный анализ

Аннотация. Статья посвящена телеинтервью украинским и немецким языками в YouTube. Выявлено, что их популярность обусловлена актуальностью обсуждаемой темы, релевантностью личности респондентов, комичностью или нелепостью ситуации или их комбинацией. Выявлены и проанализированы структура и коммуникативные девиации в телеинтервью с футбольными тренерами на основе разговорного анализа. Проанализированы общие и отличительные особенности телеинтервью на разных уровнях в обоих языках.

Ключевые слова: телеинтервью, коммуникативная организация, разговорный анализ, коммуникативная девиация, украинский язык, немецкий язык.

Dyakiv Kh. Communicative organization of television interviews and conversation analysis

Summary. The article deals with the television interviews in Ukrainian and German on YouTube. We found out that this popularity is due to certain factors or a combination of them: the topicality of the issue under discussion, the relevance of the respondents' personalities and comicality or awkwardness of the situation. The objective of the article is to identify and analyze the structure of television interviews in Ukrainian and German and communicative deviations in them through the conversation analysis. The common and distinctive features of the television interviews at different levels in both languages are analyzed: at the level of organization of the conversation; at the level of the subject; at the activity level; at the social level; at the level of modality of the conversation and the establishment of reciprocity (mutual understanding and cooperation) between the communicants.

Key words: television interview, communicative organization, conversation analysis, communicative deviation, Ukrainian language, German language.